

vallásos csoport kialakulását. Ami igehirdetése tartalmát illeti, Apollós nem távolodott el az apostoli tanítás alapjától. A keresztyének életfolytatásáról vallott felfogása azonban eltért a konvencionális erkölcsi elvektől. Követőinek a nemi életről alkotott felfogása igen szabados volt (6,12–20), gyakran vettek részt a pogányokkal az ünnepek alkalmával tartott tivornyákon (8–10. fej.). Ezenkívül az egyéni vallásos lelki élményeket a közösséget erősítő istentiszteleti formáknál többre becsülték. Mivel túl nagyra becsülték a nyelveken szólás jelenségét, kétségbe vonták a gyülekezeti istentisztelet jó rendjének az elsődleges voltát. Hans Klein a korinthusi pártokról szóló *Exkursus*-ban fejt ki részletesen az apostol felfogását, és az adott gyülekezeti helyzetet vallástörténeti, társadalomtörténeti és egyháztörténeti szempontból mutatja be (29–32. old.).

Hans Klein részletes szakirodalmi utalásokkal egészítette ki az exegézis-órákon elhangzott anyagot. A kulcsfogalmakat, illetve a levél fontosabb kérdéseit exkurzusok keretében fejté el.

Befejezésül meg kell állapítanunk, hogy a levél magyarázata nem merül ki a nyelvészeti és a történeti fejtegetésekkel. Klein professzor mindig kiemeli a bibliai szöveg időszerűségének és gyülekezetszerűségének fontosságát. Pál apostolhoz hasonlóan azt az álláspontot képviseli, hogy a véleménykülönbségek nem bontják meg a gyülekezet egységét, viszont a viták rendjén senki nem térhet el a Szentírás fő irányvonalától. Az egyház mindenkori alapja, fundamentuma csakis a Krisztus keresztyéről szóló evangélium lehet.

Geréb Zsolt

Hans Klein:

Der zweite Korintherbrief. Übersetzt und erklärt.

Honterus Verlag, Hermannstadt 2015. ISBN 978-606-8573-28-1, 265 old.

Hans Klein professzor *A korinthusiakhoz írt második levélhez* készült magyarázata többéves kutatómunka eredménye. Ezzel a könyvvel kezdte az újszövetségi írásmagyarázati előadásait. Az 1982–1983-as tanévben abból adódott a levél időszerűsége, hogy az erdélyi keresztyének annak a szenvedésnek az értelmét keresték, amelyet a kommunizmus éveiben vállaltak hitükért. A szerző bizonyos volt afelől, hogy a levél mai olvasói is erőt meríthetnek kérdéseik megoldásához.

A magyarázat első olvasatát kiegészítette újabb kutatásainak irodalmi eredményeivel. Az utóbbi években két jelentős tanulmányt írt az episzto-la egyes kérdéseiről: *Die Apologie des apostolischen Amtes innerhalb des zweiten Korintherbriefes* (In: Bienert, David C. – Jeska, Joachim – Witulski, Thomas (Hg.): *Paulus und die antike Welt. Festschrift für Dietrich-Alex Koch zum 65. Geburtstag*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2008, 99–114) és *Die Begründung für den Spendenaufruf für die Heiligen Jerusalems in 2 Korinther 8 und 9* (In: Sängler, Dieter (Hg.): *Der zweite*

Korintherbrief. Literarische Gestalt – historische Situation – theologische Argumentation. Festschrift zum 70. Geburtstag von Dietrich-Alex Koch. FRLANT 250. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2012, 104–130).

A *Bevezető* részben (9–21. old.) a levélírás előzményeiről szerezhetünk tájékoztatást. „*A korinthusiakhoz írt második levél* abból az élénk érdeklődésből született, amelyet a keresztyének az apostol élete és apostoli működése iránt tanúsítottak.” A korinthusi gyülekezet Pál feljegyzéseinek gazdag gyűjteményét őrizte meg, olyan szövegeket, amelyek nem kerültek be az első levélbe. Ezekből állították össze a második levelet, amely „bepillantást nyújt az apostol személyiségének titkaiba és a gyülekezettel folytatott vitáinak mélységeibe és magasságaiba”. A szerző feltételezése szerint a levélgyűjteményt egységes levélformába egy

szerkesztő állította össze. Ez Pál halála után történhetett az első század 90-es éveiben. A levél mai beosztása nem tükrözi az egykori események időrendi sorrendjét. A szerkesztő szándéka az volt, hogy az olvasóban azt a benyomást keltse, hogy a gyülekezet és az apostol közötti megbékélés zökkenőmentesebb volt, mint a valóságban. Az apostol szolgálata eredményesen végződött a Szentlélek segítségével. Fáradozása elérte célját, és helyreállt a testvéri közösség. A szerkesztő felfogása szerint a mindenkori egyházat mindenkor veszélyezteti a keresztyénségtől való elfordulás. Ez nemcsak az apostolok szolgálata utáni korszakra volt jellemző, hanem megfelelt Pál apostol aggodalmának is. Hans Klein pedig ennek alapján állítja, hogy a szerkesztő volt a levél első hiteles magyarázója.

Ebben a levélben egy harcosszerű ember képe rajzolódik ki a bibliaolvasó előtt. Meglepődik azon, hogy Pál a maga személyét állítja a középpontba, és mintha dicsekedne vallásos élményeivel. Vagyis átveszi vitapartnerinek a beszédmódját. Tudatában van annak, hogy úgy beszél, mint egy balga. De szokatlan viszonyulását a polémikus helyzet magyarázza.

Mivel apostoli tekintélye forgott kockán, kénytelen volt megvédeni magát. A hamis apostolok azt vetették szemére, hogy a jeruzsálemi apostolok ajánlólevele nélkül végezte korinthusi misszióját. Ezek az alaptalan vádak durva sértegetések voltak, amelyekre válaszolni kellett. E levélben ezért írja le missziói tevékenységének apológiáját (2,14–7,4). Érvelését teológiai indoklással alapozta meg. A mai

levél végén (10–13. fej.) egy levélrészlet áll, az úgynevezett küzdő levél. Ezt Pál apostol egy rövid korinthusi látogatása után írta, és erőteljesen leszámol támadóival. A következőket rója fel nekik: pénzéhesek, és törvényeskedő törekvéseikkel az evangéliumot hamisítják meg. A kommentár szerzője helyesen szögezi le: feszült helyzetben nem a mélyen szántó teológiai érvekkel, hanem a tekintély elve alapján kimondott határozott szó által lehet megoldást találni. A konfliktushelyzetek ilyen kezelési módja a mai gyülekezeti elöljárók számára követendő példa lehet. A bibliaolvasó számára viszont idegenszerű ez a harcias kép Pál apostol személyéről, de el kell fogadni, mert valóság. E kép alap-

ján bepillantást nyerünk egy keresztény ember belső életébe, vívódásaiba.

Hans Klein professzor fejtegetései azt igazolják, hogy a történeti magyarázat nem elfedi, hanem felfedi a Szentírás mai üzenetét a 21. századi olvasó előtt. Ez az üzenet azonban csak akkor hiteles, ha összhangban áll az egész Szentírás tanúságtételével. Itt találkoznak a pneumatikus és a történeti írásmagyarázat törekvései.

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy Hans Klein professzor helyes irányt választott, amikor ezt a módszert a korinthusi levelek gazdag tartalmának feltárására alkalmazta.

Geréb Zsolt